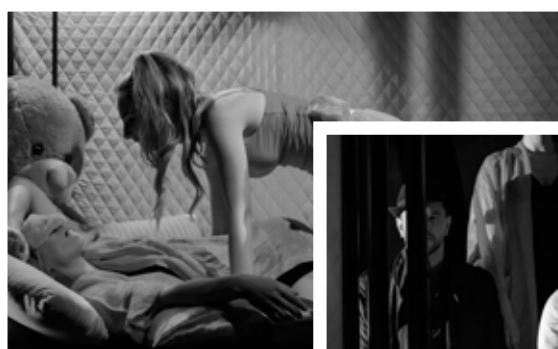
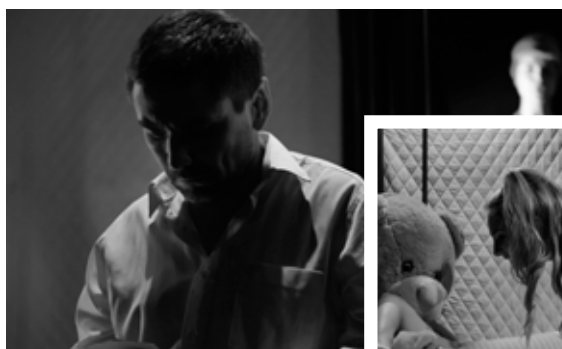

Маклена Граса

Український малий драматичний театр «Маклена Граса»

Юлія Бентя

Художньому керівникові Українського малого драматичного театру Дмитрові Весельському немає ще й тридцяти. УМДТ на київській вулиці Гончара він очолив 2017 року, після низки постановок у Театрі драми і комедії на лівому березі Дніпра та в Молодому театрі. Починав він переважно із сучасної української та зарубіжної драматургії. І от раптом – «Маклена Граса» Миколи Куліша, повномасштабна п'єса культового українського драматурга з покоління Розстріляного відродження, якою його сучасник Лесь Курбас завершив свій березільський життєвий відтинок. Крок, який від сучасних постановників вимагає відповідальності перед минулим і сміливості йти вперед, наважуватися на нові смислові акценти.

Дмитро Весельський підійшов до тексту Куліша з великим пієтетом, тож навіть найнесподіваніші його рішення можна пояснити літературною першоосною – чи то звучання живого фортепіано, яке супроводжує виставу із сусідньої кімнати (Дарина Чернявська), чи то прикутий ланцюгом до заглиблення між секторами у глядачевій залі Пес Кунд (Станіслав Весельський не лише зіграв цю небанальну роль, а й виступив у виставі автором її музичного рішення), чи то фатально вузький простір між підлогою і другим ярусом вертепної сценографічної конструкції (художник Богдан Полішук), у якому мешкають злиденні Граси – тринадцятирічна Маклена (роль у різних складах виконують Вероніка Шостак та Христина Дейлик), її німецький батько (Сергій Радченко) та маленька сестра Христина, про існування якої ми знаємо лише з розмов. Тому це водночас і вертеп, де змагаються не божественне із земним, а представники різних суспільних страт. Але це і пародія на вертеп, де «верх» настільки притиснув «низ» до землі, що там просто не залишилося повітря. Ті, хто мають схильність до клаустрофобії, точно відчують гострий пронизливий біль від самого вигляду сцени.

Водночас треба підкреслити, що і весь Український малий драматичний театр – це мініатюрна кімната, куди можна вмістити лише декілька рядів крісел, тож і всі персонажі тут стиснуті у просторі, існують буквально одне в одного на голові. Така візуально-просторова «криза», помножена на кризу суспільно-економічну (Польща початку 1930-х), призводить до почергових зіткнень усіх з усіма і поступової загибелі всіх ілюзій. Граса-батько, спокушений авантюристами будівничими світлого майбуття, втрачає спочатку працю, а потім і житло для всієї родини. Мрії заощадливого маклера Зброжека (Юрій Кулініч) про власне підприємство вмирають після повідомлення про банківський колапс. Те саме стається із його донькою Анелею (роль двох акторок, Лариси Шелоумової та Єлизавети Бакуліної), адже для її весілля із збанкрутілим Зарембським (Данііл Мірешкін) умовою стають гроші її батька, у що нещасна дівчина відмовляється вірити.

Тут всі так чи так ошукані і не одержують того, що хочуть, а тому, від нічого втрачати, схильні до відчайдушних, вкрай емоційних вчинків. У безгрошів'ї і безнадії вони не живуть, а виживають, не маючи сил і змоги підтримати ані себе, ані найближчих. Адже що б ти не робив, все буде зведено нанівець черговою кризою, інфляцією, дефолтом. А тому і люди, яких хитає на цих емоційних гойдалках між гидотною реальністю до ілюзій, які ніколи не справдяться, поступово заповзають, як музикант і поет Падур (Тимур Бурлака), кожен у свою маленьку собачу будку. І якимось перебиваються нічними перебіжками і розмовами «про високе».

«Маклена Граса» Дмитра Весельського ніби під мікроскопом показує, як ситуація Великого терору (а саме про нього підсвідомо думаєш, коли йдеться про Польщу 1930-х) та безвідповідальний політичний авантюризм (а це вже паралель із сьогоденням) призводять до знецінення і відмирання всього людського в людині. І ми далі бачимо, яким довгим і болісним є процес одужання і оздоровлення травмованого суспільства.

Людмила Олтаржевська

Історія п'єси Миколи Куліша «Маклена Граса» трагічна й унікальна водночас. Уперше на театральній сцені соціальна драма з'явилася 1933-го у режисурі Леся Курбаса. Після злочинних подій наступних кількох років, які стали найтрагічнішим періодом в житті української інтелігенції, а Куліш і Курбас назавжди залишилися в урочищі Сандармох, п'єса могла надовго, якщо не назавжди, зникнути з поля зору українського театру. Але друга театральна постановка «Маклени Граси» з'явилася через три десятиліття у Херсоні. Відтоді вона іноді потрапляла до репертуару українських театрів, хоча назвати її обласканою увагою режисерів навряд чи можна. А тому анонсування цієї п'єси столичним Малим театром викликало непідробний інтерес у професійній спільноті. Особливо коли стало відомо, що режисер Дмитро Весельський планує залишити 90 відсотків оригінального тексту п'єси.

Соціальна нерівність – поняття, властиве будь-якому часу. Явище, що впливає на життя людини, її самооцінку, або й відверто жонглює долями без прив'язки до епохи чи століття. Усвідомлюючи цю очевидну річ, Дмитро Весельський не піддався спокусі у популярній для сучасного театру манері наблизити героїв із минулого століття до нинішнього глядача ментально, візуально чи емоційно. Натомість він вирішив поекспериментувати із жанром майбутньої вистави: відштовхуючись від того, що сама п'єса містить елементи детективу, режисер вирішив ставити її як нуар-пригоду. Дійство розвивається у трьох горизонтальних площинах, таким чином режисер разом з художником Богданом Полішуком окреслює територію для кожної соціальної групи: балкон, власне будинок і навіть не підвал, а якась ніша-шухляда внизу, куди туди можна потрапити лише навкарачки. Зовнішність героїв також відсилає до їхнього соціального статусу, а водночас дозволяє скласти

уявлення про характер кожного. (Старий Граса з хворими ногами все ж таки у чистій сорочці – це людина бідна, але не без самоповаги, яка не може взяти гріх на душу за великі гроші).

У злагодженому акторському ансамблі, до якого у цій виставі долучилися Сергій Радченко, Слава Красовська, Станіслав Весельський та інші, хочу виділити роботи Юрія Кулініча (Зброжек) та Вероніки Шостак (Маклена). Пихатий, заздрисний і хитрий маклер водночас – турботливий батько, який обожає свою доньку і по-своєму, але широко намагається наставити свою Анелю на правильний життєвий шлях. Зброжек для актора – не винятковий антигерой, не остання безпринципна сволота, а його меркантильність, жадібність і навіть готовність піти на підлість насправді можна пояснити великою мрією придбати нарешті фабрику. Протягом вистави ставлення глядачів до Зброжека кардинально змінювалося: від обурення та огиди до непідробного співчуття. Маклена ж – маленьке сполохане пташеня, якому довелося дуже рано зрозуміти, що навіть життя в ніші-шухляді потребує від неї щоденних надзусиль.

Часом здавалося, що виставі Дмитра Весельського не вистачає простору – дуже невеличка сцена Малого театру і громіздка декорація могли спричинити певний психологічний дискомфорт. А по завершенні спектаклю ти розумієш, що ця особливість навіть зіграла на користь його ідеї та формату.

Вважаю, що «Маклена Граса», якою Малий театр та режисер Дмитро Весельський демонструють свою готовність говорити на найскладніші теми, концептуально і талановито працювати з класичними творами української драматургії, вартує того, аби увійти до списку фіналістів III Фестивалю-премії «ГРА».

Віктор Рубан

Ця напружена гостра драма-нуар соціальної тематики, що базується на текстові Миколи Куліша, переносить сучасного українського глядача в обставини кризи у Польщі початку 1930х років. На перший погляд здається незрозумілим зв'язок із сьогоденням, але поступово розкривається тема соціально-економічна нерівності, яка хоч і мало нагадує ту, що була майже сто років тому, але й сьогодні змушує частину людей йти на страшні кроки задля фізичного виживання. Ця робота об'ємно показує не тільки очевидний розрив з минулим відносно загального рівня життя – значущим є аспект соціальних відносин між різними прошарками населення. Тут видно, як бідність спотворює світосприйняття і робить людей обмеженими, призводить до передачі злиденності своїм дітям через певні моделі поведінки. Це дуже яскраво представлено через діалог із батьком, до якого постійно звертається Маклена, хоч той фізично на сцені відсутній. Але ключовим стає не бідність, а швидше можливість тих, хто має певну, навіть тимчасову владу над життям інших, владу, яка розбещує та спонукає поводитися і здійснювати вчинки за межами людяності та гідності, що в результаті і призводить до трагічних наслідків.

Ця емоційна і глибока робота про те, що виходить за межі соціальних структур, а саме про взаємини із іншими людьми, про життя, щастя та примарність фінансового достатку, про сміливість та відповідальність за близьких, а також про самоцінність людського життя, трагедію його втрати і неможливість виправлення скрутної ситуації через вбивство та принесення себе в жертву навіть задля порятунку когось з близьких. У цій складній багатоплановій постановці з безумовно чудовим акторським складом мене найбільше вразила своєю неперевершеною грою Вероніка Шостак (у ролі Маклени), яка розкриває не тільки надпотужну амплітуду своєї драматичної гри, але й проявляє насичену палітру якостей головної героїні: ніжності, простоти, наївності, хитрості, сміливості, прив'язаності, відданості, вразливості, відчайдушності та багатьох інших. Ця амплітуда і палітра, як локомотив, ведуть за собою дію вистави та дозволяють побачити і відчувати все дійство в максимальному об'ємі та нюансах, співчувати, відчувати біль усіх героїв та прожити цю історію.

Одразу після перегляду вистави важко про щось говорити, тому що вона приголомшує і емоціями, і сенсами, і усвідомленнями. Хоч дія і відбувається у минулому столітті, текст не втрачає своєї актуальності у наші буремні часи, повертає до людських цінностей, співчуття та розуміння важливості допомоги тим, хто перебуває у скруті, а також нагадує про плинність життя та можливість у будь-який момент опинитись у ситуації, коли допомога може знадобитися тим, хто ще вчора міг допомогти іншому. Робота нагадує, що незалежно від статків людина, перш за все, має залишатися людиною і бачити людину в інших. Попри однозначну потужність цієї вистави, цього року якість поданих заявок є дуже високою і, зважаючи на інші роботи, на жаль, не можу рекомендувати виставу «Маклена Граса» до короткого переліку «ГРИ» у номінації «за найкращу виставу камерної сцени».

Ольга Стельмашевська

Вистава Київського Малого театру «Маклена Граса» продемонструвала: п'єса Миколи Куліша нині виявилася актуальною. Навіть у 90-ті, час захоплення драматургією цього автора, саме «Маклену» не так вже й часто ставили. Вона здавалася режисерам занадто похмурою чи відлякувала своєю трагічною історією, адже стала останньою березільською виставою Леся Курбаса, невдовзі після прем'єри якої, і Курбас, і Куліш були заслані на Соловки, де були розстріляні.

Вистава починається довгим антре – під назвою «увертюра для випадкового глядача». Хід режисерської думки – зрозумілий, дотепно вирішений, інтерактив спрацьовує. Єдине «але» – суттєво збільшується хронометраж складної й багатопланової вистави. Актори максимально взаємодіють із глядачем, навіть стилістика цього спілкування наближена до того, що ми побачимо і почуємо далі, але ж адаптування занадто ретельне. Хоча саме ці три персонажі «увертюри» – наші явні сучасники, які потім перетворюються в другорядних героїв вистави, без яких певні акценти сюжету не спрацювали б – Песа Кунда, Магду і Падур. Актори такі юні, безпосередні, трохи зухвалі, що починаєш відчувати себе, немов на студентському

спектаклі. Цей ефект підсилюється й авторським музичним рішенням Станіслава Весельського і текстами пісень Марії Чуприненко та Станіслава Весельського. Їхня «Ой, гусенята» лейттемою пройде крізь виставу і звучатиме по-юному піднесено, невпевнено, примарною надією, що розсипається як і життя – розокремленими звуками-нотами гітари.

Режисер Дмитро Весельський, уважно прочитавши п'єсу, осмислив її крізь досвід свого покоління і часу: історичний, соціальний, психологічний, політичний. Допоки порядок речей у суспільстві залишається сталим і циклічним – сенси «Маклени Граси» залишаються на часі. Він не робить з цього драми, а робить виставу в жанрі «драми-нуар». Таким чином, трохи відсторонюється від пафосу часів написання Кулішем цієї історії, яка, вочевидь, вразила того і підштовхнула до драматургічних рефлексій.

Отже, «драма-нуар» – звучить сучасно і привабливо для публіки. По-друге, це реверанс в бік Курбаса і Куліша, які, так само як і весь сучасний їм тоді світ, захоплювались німецьким експресіонізмом. Не сказати, що візуально постановка вирішена Дмитром Весельським саме в цьому ключі. Проте атмосфера, крупніші акторські плани, як у кіно, приглушене світло, тіні, якась дивна проєкція, що проглядається з підвалу, звужений, задушливий простір сцени і обставин, поступове емоційне крещендо – готують до незворотності фіналу з його неминучим «соціальним апокаліпсисом» вже за межами історії.

Художник Богдан Полішук, «обживаючи» обмежений сценічний простір компактною триярусною конструкцією, де на різних поверхках живуть три сім'ї – три різні шари суспільства: Граси у підвалі – вони буквально вилазять звідти, Зброжеки – на першому і хазяїн фабрики-Зарембський на щабель вище – теж натякає на геометризовані декорації, притаманні малобюджетним кінострічкам німецького експресіонізму. Щоправда, на відміну від них, Полішук все ж опредметнює простір побутовими речами: якісь миски, кришки, посуд, великий дитячий м'який ведмедик, торшер, подушки тощо. Конструкція сегментована такими собі вітринами і підсвічуються зі зміною мізансцени, позначаючи місце її дії. Ми ніби підглядаємо у вікна й роздивляємось, як розвивається драма: поступово і невідворотно.

Акторським ансамблем – рівнозначних у своїй майстерності і знаходженні кожного на своєму місці – текст п'єси ретельно пропущений через голову, бо ж актори Курбаса – «інтелектуальні арлекіни». Актори Малевого театру прекрасно усвідомлюють цей принцип сценічного існування: не допускають жодної зайвої реакції чи перетискання, не награвують і уникають псевдодраматичного пафосу й витягують на поверхню саме ті підтексти та асоціації із нашим часом, які потрібно. Точніше, виводять ніби за «поля» деякі сентенції, які б могли нині різати вухо – майже нічого не вирізаючи з авторського тексту. Та й режисерська робота настільки копітка і вдумлива, що ці фрази, навпаки, починають звучати напрочуд сучасно і революції нам стали набагато ближчими, ніж років двадцять тому.

При тому, що виділити когось з акторів дійсно важко, слід сказати окремо про Вероніку Шостак – насправді по-дитячому відкрити і щиро, як й її тринадцятирічна героїня. Здається, актриса і сама того ж віку, настільки природно, органічно, без натури – виключно своєю майстерністю і глибоким перевтіленням – вона добивається цього ефекту. Її Маклена – підліток на зламі і на цю її вікову турбулентність нашаровується жорсткий соціум, тягар материнської відповідальності, як у всіх дівчаток-підлітків, за молодшу сестру, за батька і разом з тим бажання бути ще дитиною: «ой, гусенята, візьміть мене на крильця», сховатися від цього світу, полетіти далеко-далеко. Актриса багато знімається в кіно і тут, в театрі – на великих планах, будучи надто близькою до глядача – не хибить. Навпаки, кожна її реакція, пауза, очі, внутрішня сила, відчайдушна зухвалість, буря всередині, емоційний вибух і рішення – зчитуються і викликають безмежне співчуття аж до клубка в горлі. При всьому тому Шостак робить свою героїню сучасним підлітком, де за зовнішньою фабулою саме цієї п'єси проглядається будь-який тинейджер з тягарем своїх і сімейних проблем.

Потужна акторська робота Юрія Кулініча-Зброжека над образом, зітканим з протиріч та емоційних перепадів: спокусник і жертва, ділок й ошуканий, ніжний батько та цинічний замовник власної смерті. Кулініч дуже точно відіграє знамениту фразу «Господи, яка драматургія!» Майже за Курбасом: трохи іронічно, трохи стомлено, трохи з викликом, ніби вже і не дивувачись усій недосконалої, навіть гротесковості драматургії буття.

Падур – Тимур Бурлака – музикант-філософ, ще одна жертва соціуму. Він схожий на пошарпаного, зневіреного, розчарованого життям П'єро і також міг бути замовником своєї смерті Маклені, але вбиває себе сам – горілкою і зневірою. А ця стара дитяча пісенька саме його: мати співала у дитинстві. Дуже важливий образ для Курбаса, майже автобіографічний, сповнений пророцьких передбачень – у цьому зовсім юному акторі перетворюється майже на однолітка Маклени. Адже всі поети – діти, яких жорсткий світ ламає і калічить. Дві великі сцени Падура – два контрастних його прояви, вельми вправно передані актором. Від показної бравади, удаваного цинізму і гірких веселощів – до безнадії, глибокого співпереживання, сумнівів у своєму таланті, втрати твердого ґрунту під ногами, втрати віри у силу мистецтва.

У фіналі звучить класична фортепіанна музика (піаністка – Дарина Чернявська) – вона буквально накриває шаленою хвилею і замикає коло. Починали з «театральних бардів» і гітарних награвань, а закінчили потужною музичною кодою, котра ще раз нагадала про старий чорно-білий кіноексцентризм і традиційних таперів, що супроводжували такі стрічки.

Малий театр, працюючи у малих формах продукує великий результат, досліджуючи кожний з обраних драматичних текстів з філігранною точністю, увагою до дрібниць й, переосмисливши його, ретельно і свідомо вбудовує у сучасну модель світосприйняття глядача. Це є надзвичайно важливим прагненням у часи тотальної небалості та поверховості. Цілісність вистави, режисерська скрупульозність і приголомшуюча здатність зовсім молодих акторів до емпатії відносно своїх персонажів вкупі з чесною віддачею викликають глибоку симпатію і повагу. Вистава на всі сто відсотків відповідає репертуарній політиці театру, направлений на розумний україноцентризм, й однозначно заслуговує увійти до когорти краших постановок камерної сцени.